

Irma DELJKIĆ¹

Demokratski nadzor obavještajnih službi – parlament, vlada i sudstvo kao institucije za vršenje nadzora²

Democratic Oversight of Intelligence Services – Parliament, Government and Judiciary as Institutions for Oversight

---

Sažetak

U ovom članku, autor govori o procesu uspostavljanja demokratskog nadzora nad obavještajnim službama (parlamentarni, vladin i sudski nadzor obavještajnih službi). Cilj obavještajnih službi je da informišu i upozore donosiocce političkih odluka, obezbjeđujući nezavisnu analizu relevantnih informacija za sigurnost države i društva i zaštitu njihovih vitalnih interesa. Kako bi se uspostavio demokratski nadzor nad obavještajnim službama, demokratske države moraju uspostaviti jasan i potpun pravni okvir, koji će definisati područje odgovornosti službi, ograničenja njihovih ovlasti, mehanizme nadzora i odgovornosti, i zakonska sredstva koja će se baviti žalbama u slučajevima kršenja prava.

Ključne riječi: demokratski nadzor, obavještajne službe, parlament, vlada, sudstvo

---

¹ Asistent na Fakultetu kriminalističkih nauka Univerziteta u Sarajevu

² Odnosi se na institucijsku strukturu parlamentarizma

1. UVOD

U modernim državama, obavještajne službe kao integralni dio sigurnosnog sektora³, treba da osiguraju tražene, validne i pravovremene informacije koje se odnose na pitanja nacionalne sigurnosti, kao i da spriječe specifične prijetnje sigurnosti, s ciljem da se osigura sigurnost društva i sloboda građana.

Obavještajna služba predstavlja specijaliziranu i specifičnu instituciju države. Ona je sastavni dio državnog aparata i " predstavlja najviši oblik organizovanja obavještajnih aktivnosti". (M. Milošević, 2001:25)

"Možemo reći, da je osnovni zadatak obavještajne službe da korištenjem specifičnih metoda (legalnih i tajnih) prikuplja, izučava, obrađuje i koristi relevantne obavještajne podatke i informacije o planovima i namjerama drugih država i protivnika, sa ciljem ostvarivanja određenih političkih interesa i zaštite unutrašnje i vanjske sigurnosti. Predmet interesovanja i rada obavještajnih službi je vrlo bogat i sveobuhvatan, što znači da su sve oblasti društvenog života predmet obavještajnog interesovanja. U teoriji danas, postoje mnoge podjele obavještajnih službi prema različitim kriterijima. Najstarija podjela je na: vojnu i civilnu obavještajnu službu, koja je i danas organizaciono izražena uglavnom u svim državama. Zatim, jedna od najstarijih i najčešćih podjela je na obavještajnu (čija je djelatnost usmjerena prema inostranstvu) i kontraobavještajnu službu (koja ima zadatak da štiti od djelatnosti stranih obavještajnih službi). Pored ovih, u teoriji se još javljaju i mnoge druge podjele, npr. podjela u vezi sa ciljevima koji se žele postići, podjela s obzirom na oblast istraživanja, podjela obavještajnih službi prema položaju u obavještajnom sistemu, itd".⁴

Pravilo je da u ustavnim demokratijama nikakva ovlaštenja ne mogu biti data niti jednoj državnoj instituciji bez pravnog osnova za to, pa tako i obavještajne službe izvode svoje postojanje i ovlasti iz zakonodavstva. Ovo daje obavještajnim službama legitimnost, te

---

³ Sigurnosni sektor obuhvata sve službe koje su zakonski ovlaštene da koriste silu ili da prijete upotrebom sile u zaštiti društva i slobode njenih građana.

⁴ Irma Deljković: " Mediji kao izvor saznanja obavještajnih službi „ Kriminalističke teme, br. 1-2, Sarajevo, 2004.

ovlasti demokratskim predstavnicima da postave principe koji će voditi ovo važno područje državne aktivnosti i postaviti ograničenja za rad ovim agencijama, kako bi se postigla pravilna ravnoteža između zaštite individualnih prava pojedinaca i pribavljanja važnih informacija.

Zakoni o obavještajnim službama treba da odrede status, djelokrug, zadatke, dužnosti i nadzor nad obavještajnim službama. Također, zakonski treba da budu uređena i pitanja upotrebe posebnih sredstava za prikupljanje informacija i držanje dosjea, kao i status uposlenika obavještajne službe.

Legislatura je također neophodna kada je potrebno da se ograniče ustavna prava pojedinaca zbog sigurnosnih razloga u državi⁵. Zato, samo zakonite akcije mogu biti opravdane u slučaju uplitanja u ljudska prava iz Evropske konvencije. Evropska konvencija o ljudskim pravima dozvoljava ograničenja prava na javno suđenje, poštovanje privatnosti života, sloboda religije, sloboda izražavanja i udruživanja, kada je to u skladu sa zakonom i kada je neophodno u demokratskom društvu zbog interesa nacionalne sigurnosti.⁶

Zakonitost zahtijeva da obavještajne službe sprovode svoje aktivnosti u okviru svojih ovlaštenja koja su im data u domaćem zakonu, a pravni režim jedne države treba da bude jasan, predvidiv i pristupačan.

---

⁵ "Ograničenja mogu biti nametnuta samo zakonom. Ona mogu imati samo objektivni cilj u vidu interesa nacionalne sigurnosti ili javne sigurnosti, u cilju sprječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja ili morala ili zaštite prava i sloboda drugih". (Cazim Sadiković, 2001:112)

⁶ Grčka državna obavještajna služba vršila je nadzor nad Jehovininim svjedocima izvan svog mandata, te je proglašena za kršenje člana 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima, koji garantira poštovanje nečijeg privatnog života. Gabriel Tsavachidis se nalazio po tajnim nadzorom Grčke državne obavještajne službe zbog svojih vjerskih afilijacija. Evropska komisija za ljudska prava je ustanovila da je privatnost Tsavachidis-a narušena zbog vršenja neovlaštenog nadzora. http://www.jw-media.org/rights/european_court.htm

2. OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE I DEMOKRATSKI NADZOR

Svaka država ima obavještajni aparat određenih ciljeva i mogućnosti. Obavještajne službe su ključna komponenta svake države, koje pružaju nezavisnu analizu relevantnih informacija za sigurnost države i društva. Kao takve, moraju opravdati svoj rad u očima javnosti, odnosno moraju se pokazati kao efikasne i svoj rad zasnivati na zakonitosti. Princip zakonitosti rada treba da bude najvažniji princip u radu obavještajnih službi, kako bi se obezbijedilo da obavještajni sistem jedne države bude u funkciji realizacije političke volje nosilaca vlasti i sistema nacionalne sigurnosti. U vezi sa ovim, svaka demokratska država⁷ treba da uspostavi jasan i sveobuhvatan pravni okvir, koji bi proizilazio iz demokratskih struktura i procesa, i koji bi osigurao kontinuitet demokratskih vrijednosti i u sferama obavještajnog rada.

Demokratski nadzor nad obavještajnim službama predstavlja izazov i danas postoje različiti modeli demokratskog nadzora nad ovim službama, zavisno od različitih država i političkih sistema.

U demokratskim državama, nadzor nad obavještajnim službama i njihovim aktivnostima vrše zakonodavna, izvršna i sudska vlast (tri državne vlasti autonomne i nezavisne prilikom donošenja odluka), i svaki od ova tri elementa igra specifičnu ulogu u ukupnom sistemu nadzora i odgovornosti. Nadzor nad obavještajnim službama je neophodan, obzirom da ove službe imaju specijalne ovlasti koje involviraju tajnost u radu⁸, a odnose se na tajno prikupljanje podataka, sprovođenje tajnih akcija, držanje dosjea o pojedincima, te analizu svih prikupljenih podataka. Tajnost koja obavlja rad obavještajnih službi ohrabruje zloupotrebu i može proizvesti da one djeluju nezavisno. Obavještajna služba treba da zaštiti svoje legitimne tajne. Njen rad ne može upotpunosti biti transparentan za javnost, ali cijena te zaštite mora biti povećan demokratski nadzor kroz visoko kompetentne odbore i visoko profesionalne standarde koji su propisani ovim

---

⁷ "Demokratska država je ona u kojoj upravlja vlada koja, teoretski, pruža maksimum individualnih političkih sloboda, u širem smislu shvaćena kao autonomija gradana u njihovom direktnom ili indirektnom učešću". (Čitanka ljudskih prava, 2001:20)

⁸ Kako bi obavještajne službe obavljale svoj posao efikasno, postoje određena osjetljiva područja njihovih aktivnosti koja moraju da ostanu tajna, a odnose se na izvore informacija, operacije, metode, procedure, sredstva rada, anonimnost uposlenika i njihovu zaštitu, važne materijale koje dostavljaju strane vlade ili obavještajne službe.

povezana sa povjerljivim informacijama. Parlamentarni odbori⁹ vrše kontrolu načina na koje obavještajne službe primjenjuju ustavno-zakonske propise i pravilnike obavještajno-sigurnosnih ustanova; istražuju slučajeve gdje postoje znakovi kršenja ustavno-zakonskih i drugih propisa unutar obavještajne zajednice; provjeravaju obavijesti o neovlaštenim aktivnostima obavještajne službe; vrše analizu zasnovanosti nacrtu budžeta za obavještajnu službu; vrše intervju osoba koje su predložene na mjesto direktora ili njegovog zamjenika u obavještajnoj službi, te u vezi sa tim daju konsultativnu preporuku o imenovanju; potvrđuju kriterije za odabir i promociju osoblja unutar obavještajne službe; osiguravaju da predsjednik države, premijer i druge osobe koje su zakonom ovlaštene da primaju izvještaj od obavještajne službe, budu potpuno i pravovremeno informirani; osiguravaju aktivnosti obavještajne službe kako bi se spriječile i eliminisale prijetnje nacionalnoj sigurnosti; vrše provjeru saradnje između obavještajne službe i drugih pomoćnih službi i sličnih institucija u drugim zemljama; pregled godišnjih izvještaja koje podnosi direktor obavještajne službe; izdaju konsultativne preporuke o programima za nacionalnu sigurnost.

Obzirom da priroda obavještajnih službi ograničava informacije koje se mogu predstaviti javnosti, odbor kao predstavnik javnosti treba da ima pristup povjerljivim informacijama, te pravo da zahtijeva podnošenje izvještaja, saslušanja i da sprovodi istrage, kako bi otkrili zloupotrebe i nedostatke u radu obavještajnih službi. S druge strane, obavještajna služba treba da informiše odbor o svojim aktivnostima, da dostavlja odboru zatražene informacije, te da prijavi sve nezakonite i nepravilne aktivnosti u radu službe, kao i izvođenje i planiranje akcija koje su ispravne.

“Ograničenja parlamentarnog nadzora sastoje se u tome da zakonodavna grana vlasti, pa i odbor, ima samo periodične, ali ne i svakodnevne uvide u rad službi, što je diktirano kako dinamikom rada službi tako i potrebom da se određeni postupci i akcije, dok su u kritičnim fazama planiranja ili operativne provedbe, zadrže u tajnosti“. (Žunec, Domišljanović, 2000:72)

Treba naglasiti da parlamentarni odbori koji vrše kontrolu nad radom obavještajnih službi ne smiju imati autoritet da usmjeravaju rad

---

⁹ Parlamentarni odbori za nadzor obavještajnih službi djeluju iza zatvorenih vrata

službama (jasna legislativa, sudski nadzor nad određenim aktivnostima, unutrašnji moralni kodeks, itd.). Međutim, tajnost nije jedini problem, obavještajne službe također prikupljaju i analiziraju informacije, informacije znače moć, a previše moćna obavještajna služba mogla bi narušiti prava građana i državljana. Zato je nadzor nad obavještajnim službama od suštinske važnosti za svaku demokratsku državu, jer pored toga što obezbjeđuje efikasno (pod ovim se podrazumijeva i pravilno korištenje javnih sredstava) i pravilno postupanje (postupanje u skladu sa zakonskim i etičkim normama) u radu obavještajnih službi, doprinosi i da demokratija funkcionira dobro.

2. 1 Parlamentarni nadzor

Zakonodavstvo je pravno ostvarenje demokratske volje. U većini država odobravanje legislative i nadgledanje vladinih akcija je jedna od ključnih uloga parlamenta.

Na parlamente se gleda kao na stubove demokratije. Niti jedno područje ili institucija vlade ne mogu biti izuzeti od parlamentarnog nadzora i ovo uključuje sve organizacije sigurnosnog sektora, tako da nadzor nad obavještajnim službama nije izuzetak.

Odnos između parlamenta i obavještajne službe je dvostruk, što znači da se parlament pojavljuje kao korisnik obavještajnih podataka i kao institucija za nadzor. Imajući u vidu da su parlamenti često predmet političkih pritisaka, što povećava mogućnost da se zloupotrijebi rad obavještajnih službi, većina parlamenata, posebno parlamentarni odbori, ograničavaju svoj rad samo na ulogu institucionalnog nadgledanja obavještajnih službi.

Demokratski parlamentarni nadzor nad obavještajnim službama vrši se preko parlamentarnih odbora, koji su svakako najmoćnije organizacije koje su uključene u parlamentarni rad. Parlamentarci kroz ove odbore imaju mogućnost da organizuju svoj posao i postave ekspertize. Parlamentarni odbor treba da ima potpunu sliku o funkcionisanju obavještajnih službi, sa svim informacijama o tome šta i kako obavještajne službe rade, imajući na umu ograničenja koja su

obavještajnih službi u pravcu pokretanja određenih istraga ili rada na određenom slučaju. Da bi parlamentarni nadzor obavještajnih službi bio efikasan, potrebno je da parlament ima stručnjake na raspolaganju. Stvarnost je drugačija, i parlamenti uglavnom imaju jako malo istraživačkog osoblja, ako uopće i postoji. Međutim, ono što predstavlja veći problem je to da parlamenti jako često koriste informacije koje dolaze od vlade i obavještajnih službi, a oni bi trebali da nadgledaju ove službe. Kako bi se nosili sa ovim neprikladnim situacijama, parlamenti često koriste ekspertize nevladinih organizacija u svom poslu, kao i međunarodne institute za intelektualne usluge, prate državne i međunarodne seminare, te jačaju parlamentarne istraživačke službe.

2. 2 Vladin nadzor

U parlamentarnom sistemu, vlada je najviši izvršni organ države, koji vodi politiku države i odgovorna je za to parlamentu.

“Vlada je tijelo koje objedinjava upravljanje poslovima državne uprave na gotovo svim područjima života, a u organizacijskom pogledu neposredno ili posredno rukovodi radom ministarstava, državnih upravnih organizacija i upravnih organizacija u sastavu ministarstava. Kao takva, vlada ima pregled i nad svim područjima za koja postoji obavještajno-sigurnosni interes, a ujedno je i najviše državno koordinacijsko tijelo koje objedinjava i usklađuje rad svih segmenata izvršne vlasti“. (Žunec, Domišljanović, 2000:171)

Vlada kao izvršni organ vlasti u državi, ima takođe dvije vrste odnosa sa obavještajnom službom. Prvo, vlada se pojavljuje kao korsinik usluga obavještajnih službi, pa tako premijer, ministri i druge vladine agencije koriste obavještajnu službu da bi poboljšali donošenje svojih odluka. Imajući ovo u vidu, važno je da postoji sistem davanja zadataka, koji definiše ko je sve ovlašten da propisuje zadatke obavještajnim službama i pod kojim uslovima. Pomenuti sistem treba da bude zasnovan na čistoj hijerarhiji i skupu pravila i procedura, i tako umanja šanse da se obavještajna služba zloupotrijebi u političke svrhe. Druga vrsta odnosa između vlade i obavještajnih službi ogleda se u vršenju vladinog nadzora nad aktivnostima obavještajnih službi,

pa tako mnoge vlade uspostavljaju nadzorne odbore ili službe koje vrše nadzor nad aktivnostima obavještajnih službi. Ovi nadzorni odbori se sastoje od visoko uglednih i kvalificiranih pojedinaca, i njihov zadatak je obično revizija (ispitivanje) djelovanja obavještajnih službi u pogledu efikasnosti i zakonitosti. Zadatak odbora za nadzor obavještajnih službi može biti: da periodično vrši reviziju unutrašnjih smjernica obavještajne službe koje se odnose na zakonitost i pravilnost obavještajnih aktivnosti, da periodično izvještava o svojim nalazima i svim aktivnostima koja potežu ozbiljna pitanja o zakonitosti i pravilnosti, da proslijedi izvještaje koji se tiču sudskog nadzora o pitanjima zakonitosti aktivnosti obavještajnih službi, da sprovede istrage o obavještajnim aktivnostima. Vladin nadzor se najviše usmjerava na pitanja efikasnosti, odnosno da li obavještajne službe efikasno obavljaju svoje zadatke i funkcije (da li identifikuju prave prijetnje, da li ispunjavaju potrebe donosioca političkih odluka, da li rade pravilne analize, te da li imaju adekvatne mogućnosti).

Efikasan demokratski nadzor zavisi od dvosmjernog odnosa između ministara i službenika.

Ministri treba da imaju pristup relevantnim informacijama koje su u rukama obavještajne službe, i da su u mogućnosti da daju objašnjenja javnosti o akcijama obavještajnih službi kada je to neophodno. I obrnuto, službenici treba da informišu vladine ministre o jako osjetljivim pitanjima.

2. 3 Sudski nadzor

U nadzoru obavještajnih službi učestvuje i treći organ države, sudstvo, kao krajnji čuvar ustava i zakona. Na sudstvo se gleda kao na nezavisan organ¹⁰, i kao takvo daje kredibilitet sistemu nadzora u očima javnosti. Obavještajne službe funkcionišu unutar zakonskih okvira i tako su podvrgnute sudskoj kontroli. Sudski nadzor treba da postavi ograničenja kako bi se postigla pravilna ravnoteža između zaštite individualnih prava i prikupljanja važnih informacija. Obzirom da neke metode prikupljanja podataka obavještajnih službi (ad exemplum, metode prislušivanja) mogu ograničiti ili narušiti građanska prava, u većini zemalja obavještajne službe moraju da dobiju odobrenje od

---

¹⁰ Nezavisna sudska vlast je obavezni dio svake moderne demokratske države

suda. Sudovi postavljaju i regulatorne okvire za postupanje sa povjerljivim informacijama, jer uključenost sudstva neminovno znači da se osjetljivi podaci moraju dijeliti van kontrolisanog okruženja samog sigurnosnog sektora.

3. DEMOKRATSKI NADZOR OBAVJEŠTAJNO-SIGURNOSNE AGENCIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina je kao i mnoge druge države u tranziciji doživjela reformu obavještajno-sigurnosnog sektora¹¹, te tako dobila obavještajnu službu na nivou države, koja treba da zadovolji evropske standarde u obavještajno-sigurnosnim odnosima.

Donošenjem državnog zakona (Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine) , otpočela je službeno s radom Obavještajno-sigurnosna agencija BiH, te su službeno prestale postojati dotadašnje Federalna obavještajna-sigurnosna služba i Obavještajno - sigurnosna služba Republike Srpske. Ovaj Zakon predstavlja "veoma važan korak ka izgradnji Bosne i Hercegovine kao moderne, evropske države, države koja neće biti ni kontinuirani niti latentni generator unutarnjih, regionalnih i evropskih faktora sigurnosnih rizika, . . . ". (M. D. Abazović, 2004:1)¹²

Agencija je odgovorna za prikupljanje, analiziranje i distribuciju obavještajnih podataka u svrhu zaštite sigurnosti, uključujući suverenitet, teritorijalni integritet i ustavni poredak Bosne i Hercegovine.¹³

Zakonom o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine uspostavljen je i demokratski nadzor nad radom (parlament, vlada, sudstvo) Agencije, te se ova oblast izričito uređuje u Poglavlju III- *Vanjsko rukovođenje i nadzor nad Agencijom* i VIII – *Prikupljanje informacija*.

Predsjedavajući Vijeća ministara Bosne i Hercegovine isključivo je odgovoran za nadzor i usmjeravanje rada Agencije.¹⁴

¹¹ Jedna od važnih komponenti demokratskih reformi u državi je i reforma obavještajno-sigurnosnog sektora.

¹² M. D. Abazović: "Povodom Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine", Kriminalističke teme, br. 1-2, Sarajevo, 2004.

¹³ Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 12/04.

Član 9. Zakona predviđa da predsjedavajući Vijeća ministara pored što koordinira aktivnosti Agencije i osigurava smjernice u pogledu sigurnosno-obavještajne politike, vrši nadzor nad radom Agencije, te snosi političku odgovornost za njen rad. U članu 10. taksativno su nabrojane nadležnosti predsjedavajućeg Vijeća ministara, gdje u stavu 1. jasno stoji da je predsjedavajući Vijeća ministara BiH nadležan da vrši nadzor nad radom Agencije i osigurava zakonitost u obavljanju njenog rada. Prilikom izvršavanja svojih dužnosti, u skladu s članom 10., Zakon predviđa da Predsjedavajući uzima u obzir stavove Izvršnog obavještajnog odbora¹⁵ i Vijeća ministara kao cjeline. Također, članom 11. ovog Zakona predviđa se osnivanje Obavještajno-sigurnosno savjetodavne službe, a osniva je Predsjedavajući kako bi mogao obavljati dužnosti koje proizilaze iz člana 10. "Zaposlenici Obavještajno-sigurnosno savjetodavne službe ne mogu davati uputstva, niti na bilo koji način usmjeravati rad generalnog direktora, zamjenika generalnog direktora, glavnog inspektora niti ostalih zaposlenih u Agenciji".¹⁶

Prema članu 18. parlamentarni nadzor nad radom Agencije, vrši Sigurnosno-obavještajna komisija, koju osnivaju Predstavnički dom i Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH. Komisija se sastoji od dvanaest članova, po šest članova iz svakog doma. Na čelu komisije nalazi se predsjedavajući koji je izabran iz reda članova Komisije i on mora biti član stranke zastupljene u jednom od domova Parlamentarne skupštine BiH koja nije dio vladajuće koalicije. Isti član predviđa da se članovi Komisije kandidiraju u skladu s principom proporcionalne zastupljenosti političkih stranaka u Predstavničkom domu, a u komisiji su zastupljena sva tri konstitutivna naroda.

"Sigurnosno-obavještajna komisija nadležna je da: vrši nadzor nad zakonitošću rada Agencije; održava rasprave o imenovanju generalnog direktora i zamjenika generalnog direktora Agencije i daje mišljenja o

---

¹⁴ Član 7. Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 12/04.

¹⁵ Izvršni obavještajni odbor uspostavlja predsjedavajući Vijeća ministara, s ciljem savjetovanja predsjedavajućeg Vijeća ministara i olakšavanja koordinacije obavještajno-sigurnosnih pitanja. Izvršni obavještajni odbor čine predsjedavajući Vijeća ministara, dva zamjenika predsjedavajućeg, ili dva ministra iz Vijeća ministara. Predsjedavajući Vijeća ministara predsjedava Odborom, koji se sastaje najmanje jednom svakog kalendarskog mjeseca.

¹⁶ Član 11. Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 12/04.

tom imenovanju; razmatra izvještaje predsjedavajućeg o pitanjima iz njegove nadležnosti, uključujući mjere preduzete u cilju rješavanja svih problema u Agenciji utvrđenih prilikom provođenja inspeksijske kontrole, revizije ili istrage; razmatra izvještaje generalnog direktora o radu i troškovima Agencije, te posebno analizira način trošenja budžetskih sredstava; razmatra izvještaje u skladu s članom 33. ovog zakona; zatraži od zaposlenih u Agenciji da, putem predsjedavajućeg, osiguraju stručne savjete kada je potrebno u cilju vršenja funkcije nadzora; daje mišljenje o detaljnom prijedlogu budžeta Agencije; provodi istragu o radu Agencije, u skladu s članom 20. ovog zakona“.

17

Članovi 21. i 21. istoimenog Zakona predviđaju proceduru postupanja Komisije, ukoliko ona ima osnovane sumnje da Agencija obavlja svoje dužnosti na nezakonit način. Zakon u članu 22. obavezuje članove Komisije da čuvaju tajnost informacija koje se tiču službenih tajni, a u koje su kao članovi Komisije imali uvid. “Sigurnosno-obavještajna komisija utvrđuje procedure u pismenoj formi u cilju sprečavanja neovlaštenog otkrivanja svih povjerljivih informacija koje se dostavljaju Komisiji“.

Sudski nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije BiH proizilazi iz *Poglavlja VIII- c) Tajno prikupljanje podataka za koje je potrebno sudsko ovlaštenje.*

Prema članu 77., “praćenje na mjestima koja nemaju javni karakter, praćenje komunikacija putem telekomunikacijskih i drugih oblika elektronskih uređaja, kao i pretres imovine bez pristanka vlasnika ili osobe koja privremeno zauzima tu imovinu, može se vršiti samo u slučajevima za koje je dobijeno prethodno ovlaštenje od predsjednika Suda Bosne i Hercegovine ili sudije Suda Bosne i Hercegovine kojeg je odredio predsjednik Suda Bosne i Hercegovine“.

Nadalje, ovaj član precizira kada se upućuje pismeni zahtjev sudiji za dobivanje odobrenja, sadržinu zahtjeva i postupak nakon podnošenja

---

¹⁷ Član 19. Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 12/04.

¹⁸ Član 23. Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 12/04.

¹⁹ Član 77. Zakona o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 12/04.

zakona; odredbe da građanin BiH koji je bio predmet praćenja ili prisluškivanja, treba nakon okončanja preduzetih mjera, o istim biti obavješten najduže u roku od 30 dana po okončanju postupka kao i da Agencija prilikom primjene mjera tajnog praćenja i pretresa u skladu s ovim članom, koristi što nenametljivije tehnike koje su joj na raspolaganju.

Iz navedenog proizilazi da je Zakon o Obavještajno-sigurnosnoj agenciji Bosne i Hercegovine, kao i zakoni mnogih drugih demokratskih država uspostavio demokratski nadzor nad radom Agencije, kako bi Bosna i Hercegovina kao demokratska država izmirila obaveze prema sigurnosti svoje populacije, uz poštivanje ljudskih prava i vladavine zakona.

4. ZAKLJUČAK

I na kraju, mišljenja smo da demokratski nadzor nad obavještajnim službama, a u okviru trihotomnog sistema nadzora treba da ostvari obavještajnu politiku koja je u interesu društva.

Nadzor nad obavještajnim službama prema demokratskim principima obuhvata sljedeće elemente:

- Zakonski okvir za obavještajne službe koji definiše mehanizme za transparentnost i odgovornost, organizaciju, aktivnosti i ciljeve obavještajnih službi;
- Parlament sa jakim parlamentarnim odborom za obavještajne službe, koji ima adekvatne ovlasti, prikladne izvore i osoblje;
- Vladin ili izvršni nadzor, uz pomoć odbora, pojedinaca, koji imaju mandat da nadgledaju obavještajne službe, te jasan sistem davanja zadataka od strane vladinih agencija obavještajnim službama, zasnovan na zakonskom okviru;
- Informirano, dobro uspostavljeno sudstvo koje nadgleda da li su aktivnosti obavještajnih službi u skladu sa zakonom.

Abstract

In this article author is discussing the process of setting up democratic oversight over intelligence services in democracy (parliamentary, governmental and judiciary oversight). The purpose of intelligence services is to inform and warn policymakers, by providing independent analysis of information relevant to the security of state and society and the protection of its vital interests.

To establish democratic oversight over intelligence services, democracies must set a clear and comprehensive legal framework which must define the area of responsibility of the services, the limits of their competence, the mechanisms of oversight and accountability and legal means to deal with complaints in cases of violation of rights. In democracies, oversight of intelligence services is exercised by legislative, executive and judicial entities.

Key words: *democratic oversight, intelligence services, parliament, government, judiciary*

5. LITERATURA I KORIŠTENI IZVORI

1. Abazović, M. D. Državna bezbjednost: uvod i temeljni pojmovi, FKN, Sarajevo, 2002.
2. Grizold Anton, Tatalović Siniša, Cvrtila Vlatko, Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1999.
3. Hajrulahović Mustafa Talijan, Osnove obavještajnog rada u vojsci, Generalštab Armije Republike BiH – Obavještajna uprava, Sarajevo, 1995.
4. Held Dejvid, Demokratija i globalni poredak –od moderne države ka kosmopolitskoj vladavini, Filip Višnjić, Beograd, 1997.
5. Milošević Milan, Sistem državne bezbednosti, Policijska Akademija, Beograd, 2001.
6. Muhić Fuad, Teorija države i prava- II izdanje, FKN, Sarajevo, 1997.
7. Sadiković Čazim, Evropsko pravo ljudskih prava, Magistrat, 2001, Sarajevo
8. Savić Andreja, Uvod u državnu bezbednost, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd, 2000.

9. Žunec Ozren, Domišljanović Darko, Obavještajno-sigurnosne službe Republike Hrvatske, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2000.
10. Čitanka ljudskih prava, Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2001.
11. Kriminalističke teme, br. 1-2, FKN, Sarajevo, 2002.
12. Kriminalističke teme, br. 1-2, FKN, Sarajevo, 2004.
13. Caparini Marina, "Civil Society and Democratic Oversight of the Security Sector: A Preliminary Investigation", Fifth International Security Forum, Zurich, 14-16 October, 2002. http://www.isn.ethz.ch/5isf/5/Papers/Caparini_paper_V-2.pdf
14. Sturtevant Mary, "Congressional Oversight of Intelligence: One Perspective", American Intelligence Journal, National Military Intelligence Association, Summer 1992. <http://www.fas.org/irp/eprint/sturtevant.html>.
15. Walts L. Larry, "Conflicting Paradigms, Dissimilar Contexts " Intelligence Reform in Europe's Emerging Democracies", *Studies in Intelligence (Journal of the American Intelligence Professional)*, Volume 48, No. 1, 2004. <http://www.cia.gov/csi/studies/vol48no1/articles02.html>.
16. "Parliamentary oversight of the intelligence services in the WEU countries-current situation and prospects for reform", Assembly of WEU, The Western European Security and Defence Assembly, Document A/180/, 4 Decembar, 2002.
  1. http://www.assembleo.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2002/1801.pdf.